

І. Г. Романко, О. О. Пісоцька, І. В. Знаменська
Вищий державний навчальний заклад України «Українська
медична стоматологічна академія» Полтава

ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ДІАЛОГУ ТА ДОСВІД У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглянуто педагогічні можливості діалогу й діалогічної взаємодії викладача і учнів у навчально-виховному процесі. Проблема діалогічної взаємодії актуалізується в контексті освітньої інтеграції. Увесь освітній простір сьогодні доцільно розглядати як широкий діалог, де педагогічні системи та технології не заперечують одна одну, а взаємодіють і взаємозбагачуються. Це сприяє поширенню комунікативної тенденції, як показника професійної компетентності педагога, насамперед вищої школи, оскільки для викладача головним було і залишається його сприйняття і розуміння учнями, а “будь-яке розуміння є діалогічним” (М. Бахтін).

Ключові слова: діалог, діалогічна взаємодія, навчальний процес, викладач, учень, вища школа.

В статье рассмотрены педагогические возможности диалога и диалогического взаимодействия преподавателя и учащихся в учебно-воспитательном процессе. Проблема диалогического взаимодействия актуализируется в контексте образовательной интеграции. Все образовательное пространство сегодня целесообразно рассматривать как широкий диалог, где педагогические системы и технологии не отрицают друг друга, а взаимодействуют и взаимодополняют друг друга. Это способствует распространению коммуникативной тенденции как показателя профессиональной компетентности педагога, прежде всего высшей школы, поскольку для преподавателя главным было и остается его

восприятие и понимание учениками, а "всякое понимание есть диалогическое" (М. Бахтин).

Ключеві слова: *диалог, диалогическое взаимодействие, учебный процесс, преподаватель, ученик, высшая школа.*

The article presents the pedagogical possibilities of dialogue and dialogic interaction of the teacher and students in the educational process. The problem of dialogic interaction is updated in the context of educational integration. All educational space today should be viewed as a dialogue, where the educational systems and technologies do not negate each other, and interact and mutually enriching. It promotes communication trends as an indicator of professional competence of the teacher, especially of high school as a teacher for the main thing was and remains its perception and understanding of students and "all understanding is a dialogical" (M. Bakhtin).

Key words: *dialogue, dialogical interaction, educational process, teacher, students, high school.*

В даний час в умовах гуманізації та індивідуалізації навчання особливе значення має ідея діалогу, яка може спонукати багатьох викладачів до пошуку шляхів її реалізації. Коло педагогічних можливостей діалогу дуже широке, тому ми припускаємо: представлення педагогічних можливостей діалогу в освітньому процесі; що відбувається з особистістю, яка приймає участь в діалозі (інтелектуальні, емоційні, соціальні зміни); розглядаємо найважливіший компонент діалогу - питання, які виконують багато функцій в навчанні і вихованні (спонукаючу, підтримуючу, орієнтуючу стимулюючу, корегуючу, комунікативну) і є необхідною умовою виникнення діалогу, його "початковою гранню".

Дана компонента діалогу ділиться на дві складові: інформаційну і особистісну.

Інформаційна складова включає в себе: єдиний предмет діалогу - його

тему; початкові теоретичні знання з обраної теми; знання про діалог і "правила" його проведення.

Кодекс істинного діалогу (правила його проведення) повинен містити, принаймні, два види норм, що упорядковують процес діалогу і забезпечують його аргументованість, плідність, якість і етичність. З одного боку, це логічні принципи і регулятиви, з іншого - норми особистісного, психологічного порядку, а саме: повідомляйте тільки те, що учні, на вашу думку, хочуть знати; змінюйте форму подачі свого повідомлення, враховуючи рівень знань, вік учнів; кажіть правду (передавайте справжню інформацію); надавайте інформацію в простій і доступній формі; стежте за манерою в своїй промові у контексті повідомлення, якщо хочете щоб вас розуміли;

Сутність діалогу ми бачимо в наступних його особливостях:

- головна умова діалогу - взаєморозуміння, яке допомагає прийти до згоди, а потім і до синтезу позицій учасників.
- для нього специфічним є поняття "партнерство", що означає суверенність, рівноправність взаємодіючих суб'єктів, коли не відбувається втрати унікальних особливостей (активність, самостійність і т.д.) кожного партнера і свободи його поведінки; в процесі діалогу відбувається взаємне саморозкриття партнерів, яке забезпечує досягнення ними ступеня духовної єдності; форми діалогу обумовлюються типами суб'єктів, що вступають в спілкування, діалог може здійснюватися: в межах свідомості окремої особистості.

Наведені підходи до визначення поняття "діалог" дозволяють нам виділити такі значимі в навчальній діяльності положення:
1) побудова навчального процесу на основі діалогу передбачає вільний обмін думками між викладачем й учнями, і це можливо, коли учасники діалогу вже мають знання і навички з предмету, що вивчається, з одного боку, а з іншого, володіють необхідними знаннями та вміннями ведення діалогу;

2) ситуація діалогу на занятті передбачає бесіду, яку викладач заздалегідь продумав і тепер спільно з учнями, на основі їхніх питань і гіпотез намагається реалізувати; 3) знання викладачем зв'язків діалогу - мовного спілкування-внутрішнього мовлення учня - необхідна умова продуктивного використання діалогу в навчальному процесі. Перераховані особливості притаманні діалогу між різними суб'єктами-особистостями, тому необхідно познайомити з ними учнів, перш ніж вступати в діалогічну взаємодію.

В рамках особистісної складової учасників діалогу ми виділяємо, як найбільш значущі умови для: викладача - стиль поведінки, професіоналізм (інформованість, дослідні, організаторські, конструктивні, прогностичні функції), характер реального взаємодії (діалогічний-монологічний) в процесі навчання; учня - комунікативні здібності, специфіка "навченості" (зорова, слухова, моторна системи), тип мислення, уважність, активність, зацікавленість, клімат в класі (стосунки між учнями).

Для оптимальної побудови взаємодії з учнями вчителю необхідно розуміти їх особистості. Успіх в розумінні учнів визначає успіх педагогічного процесу в цілому і діалогу, як однієї з його форм. Діалог викладача з учнями передбачає відображення внутрішнього світу спілкування, ґрунтується на соціально-психологічній інтерпретації, за допомогою якої викладач пізнає духовний світ учнів.

Таким чином, діалог, є керованою соціальною взаємодією, служить інструментом соціальної реалізації процесів мислення і комунікації, виконує роль когнітивної функції саморегуляції і розумового уявлення тієї чи іншої інформації. Діалог активізує слабо розвинені когнітивні функції, що дозволяє учневі діяти на більш високому когнітивному рівні.

Таким чином, активна роль взаємодії в процесі когнітивних трансформацій виключає пасивну позицію будь-якого з учасників ситуації "викладач-учень" і не дозволяє вважати механізм наслідування більш

розвиненою моделі поведінки основою навчання. Успіх в спільній дії досягається не тільки в умовах співпраці, а й на основі організації, при якій спосіб взаємодії стає предметом особливого аналізу і дії з боку учнів. У діалозі важливо не стільки висловити свою точку зору, прийняту більшістю учасників, скільки упорядкувати і скоординувати висловлені ними припущення. Коли учні порівнюють свої думки і обмінюються ними, виникає протиставлення позицій суб'єктів, викликане відмінністю точок зору, при його вирішенні вони координуються, що призводить до розвитку інтелекту в ході інтеріоризації цього узгодження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельмаз Я. М. Критерії визнання майстерності викладача вищої школи у Великій Британії / Я. М. Бельмаз // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. праць. – Запоріжжя, 2008. – Вип. 47. – С. 25–29.
2. Черних О. В. Освіта як комунікативний процес / Черних О. В. – К.: ТОВ «Поліграф Консалтинг», 2004. – 39 с.
3. Akhras F. N. System intelligence in constructivist learning / F. N. Akhras, J. A. Self // International Journal of Intelligence in Education. – 2000. – № 11. – P. 344–376.
4. Bakhtin M. M. The dialogical imagination / M. M. Bakhtin. – Oxford : University Press, 1981. – 217 p.
5. Dearing R. The institute for learning and teaching in higher education: institutions, academics, and the assessment of prior experiential learning / R. Dearing, N. Evans. – London : Routledge Falmer, 2001. – 152 p.